

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 24(63) №1. Часть 1 2011 г. С. 80 – 84

УДК 811.161.1'373

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЛУМАЧЕННЯ
СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ
В ЕЛЕКТРОННОМУ ТА ПАПЕРОВОМУ СЛОВНИКАХ**

Н. М. Сінкевич

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпропетровськ*

У даній статті йдеться про особливості побудови словникових дефініцій до слів з певною стилістичною віднесеністю у Великому тлумачному словнику сучасної української мови та в електронному Словнику.net.

Ключові слова: лексика, стилістично маркована лексика, паперовий словник, електронний словник.

В даній статті в загальному вигляді ставиться проблема зіставлення побудови словникової статті в паперовому та електронному словниках. Ця проблема знаходиться в руслі актуальних наукових досліджень, оскільки розвиток електронної лексикографії наразі є завданням державного значення. Дослідженню словників присвячені роботи таких авторів, як Ю. Д. Апресян, Р. О. Будагов, В. В. Виноградов, О. І. Киселевський, М. О. Семенов, Г. М. Склярєвська, Ф. П. Сороколетов, Н. Ю. Шведова та ін. Але, наскільки нам відомо, порівняння тлумачень стилістично забарвленої лексики у різних типах словників ще не було предметом спеціального дослідження. Тому метою даної статті є порівняльний аналіз засобів побудови дефініцій у паперовому та електронному словниках.

При порівнянні тлумачень окремих слів було виявлено наступні варіанти розбіжностей: 1) слово представлено у паперовому словнику і відсутнє в електронному; 2) слово є частиною електронного словника і відсутнє в паперовому; 3) у різних видах словників одне й те ж слово має різне тлумачення; 4) кількість значень у різних видах словників є різною.

1. Розглянемо перший варіант розбіжності, коли слово представлено у паперовому словнику і відсутнє в електронному. Перш за все, необхідно підкреслити, що саме лексикографічне представлення стилістично забарвленої лексики значною мірою відрізняє паперовий словник від електронного. Нейтральна загальнонавчана лексика приблизно однаково представлена в усіх словниках, тоді як залежно від обсягу електронного словника до нього не входять ті чи інші шари стилістично позначених слів. Тлумачний словник на диску «Словники України» практично відтворює паперовий словник, не спостерігається ніяких розбіжностей. У словнику УСЕ (Український словник-енциклопедія) [1] практично відсутні стилістично марковані лексичні одиниці, які відносяться до розмовного шару, серед книжної лекси-

ки представлено в основному ті чи інші термінологічні одиниці. Співвідношення словникового наповнення паперового словника та Вікісловника [2] постійно змінюється. виникають нові статті, оскільки цей словник є інтерактивним і кожному користувачу пропонується самостійно створити необхідну словникову статтю, якщо та чи інша стилістично маркована одиниця відсутня в даній лексико-графічній побудові.

За нашими підрахунками, приблизно 5 – 10% стилістично забарвлених лексичних одиниць не ввійшли до Словника. net [3]. Перш за все, це слова книжного шару, які мають у паперовому варіанті позначки *заст.* (застаріле), *орів.* (діалектне), *вульг.* (вульгарне), *лайл.* (лайливе) та деякі інші.

Наведемо кілька прикладів слів, які представлено у паперовому словнику, але випущено в електронному Словнику. net.

Літургіка, рел. Одна з богословських дисциплін, що викладається в духовних навчальних закладах.

*Хвойда, зневажл. Неохайна, нечепурна людина; нечепура. * У порівн. // Уживається як лайливе слово.*

2. Другим випадком відмінностей між тлумаченням стилістично забарвленої лексики у паперовому та електронному словниках є випадок, коли певна лексична одиниця є частиною електронного словника і відсутня в паперовому. Так, у Словнику. net. додано деякі лексичні одиниці, що відносяться до діалектизмів або новітніх словотворів у розмовній сфері, прикладом чого можуть слугувати наступні слова:

— *ЇСТИВО*, -а, с., діал. Їжа, харч;

— *МАЖОР*², -а, ч., розм. Молода людина, яка має високопоставлених і/або багатих батьків і яка користується завдяки цьому можливостями, недоступними для більшості її однолітків.

3. Поширеним є варіант, коли одна і та ж лексична одиниця має у різних видах словників різне тлумачення. Це явище спостерігається, перш за все, у Словнику. net і практично відсутнє у дисковому варіанті «Словників України». Так, наприклад, слово «інсталяція» у паперовому словнику має тлумачення:

ІНСТАЛЯЦІЯ, -ї, ж. 1. Різні настановні роботи, монтаж споруд, освітлювальної мережі і т. ін.

і не має ніякої стилістичної віднесеності. У Словнику. net це слово має більш поширене тлумачення, де за допомогою слів «у системах обробки інформації» воно віднесено до вузькоспеціальної лексики:

— *ІНСТАЛЯЦІЯ*, -ї, ж. 1. Різні настановні роботи, монтаж споруд, освітлювальної мережі і т. ін. 2. У системах обробки інформації: а) встановлення програмного виробу на персональній ЕОМ; б) одне з обмежень на програмний виріб у разі продажу його фірмою. 3. Твір, створений з різних виробів, природних і штучних матеріалів, текстів і візуальної інформації; перетворення навколишнього середовища; зміна контекстів; різновид інвайронменту.

Таким чином, тут спостерігається більший обсяг інформації в електронному словнику. Спостерігається також і протилежне явище, тобто ситуація, коли тлумачення тієї чи іншої стилістично маркованої одиниці в електронному словнику є

більш стислим, ніж у словнику паперовому. Так, слово *ПЛАЦ* у паперовому словнику отримує наступне тлумачення:

ПЛАЦ, -у, ч. 1. Площа для військових парадів і стройових занять. 2. діал. Майдан. ** *плац-вексель*, фін. — переказний вексель, місце оплати якого збігається з місцем видачі. *Плац-парад* — заст. — площа в місті або фортеці, замку для навчання, огляду, параду військових частин.

В електронному словнику в даному випадку представлено лише тлумачення ключового слова, без можливих сполучень:

ПЛАЦ, -у, ч. 1. Площа для військових парадів і стройових занять. 2. діал. Майдан.

3. Існує варіант розбіжностей між тлумаченнями у різних типах словників, коли текст дефініції значно відрізняється. Розглянемо, наприклад, як тлумачиться слово *КОНГЛОМЕРАТ* та його похідні у різних словниках.

У паперовому словнику представлено наступні дефініції:

КОНГЛОМЕРАТ, -у, ч. 1. книжн. Механічне, випадкове поєднання чого-небудь різнорідного. * *Образно*. 2. геол. Осадова гірська порода, що складається з гальки й валунів, зацементованих глиною, окисами заліза тощо.

КОНГЛОМЕРАТНИЙ, -а, -е, геол. Прикм. до конгломерат 2.

КОНГЛОМЕРАЦІЯ, -ї, ж. 1. Таке з'єднання окремих предметів в одне ціле, за якого вони зберігають свої риси і властивості.

Порівняємо це тлумачення з текстом Словника. net.

КОНГЛОМЕРАТ, -у, ч. 1. Механічне поєднання різнорідних предметів чи їх частин, понять, поглядів, міркувань тощо; безладний набір, суміш. 3. Сукупність фірм, які не мають загальних виробничих основ, але об'єднані організаційними або фінансовими зв'язками. // Форма союзу, об'єднання фірм різного профілю, що оперують у різних секторах ринку; в умовах конгломерату зберігається високий ступінь самостійності фірм, що входять до нього, і децентралізації управління.

КОНГЛОМЕРАТНИЙ, -а, -е, геол. Прикм. до конгломерат 2.

КОНГЛОМЕРАЦІЯ, -ї, ж. 1. З'єднання окремих предметів в одне ціле, при якому вони зберігають свої риси і властивості. 2. Сукупність фірм, які не мають яких-небудь виробничих основ, але об'єднані організаційними або фінансовими зв'язками; процес конгломерації пов'язаний з поглинанням або злиттям окремих фірм, в результаті чого може з'явитися нове утворення або з новою назвою, або з назвою фірми, що поглинула інші.

По-перше, у тлумачення слова *конгломерат* взагалі випущено друге значення, що робить незрозумілим і тлумачення слова *конгломератний*. По-друге, в електронному варіанті відсутні стильові позначки *книжн.* (книжне) та *геол.* (геологічне). Тлумачення в паперовому словнику є більш стислим (вираз «чого-небудь різнорідного» розшифровується в паперовому варіанті за допомогою слів *різнорідних предметів чи їх частин, понять, поглядів, міркувань тощо; безладний набір, суміш*). У дефініції слова *конгломерація* наявні різні морфологічні варіанти (за якого — при якому), до електронного тлумачення додано ще значення економічного терміна.

Наведемо далі повний текст тлумачення до слова *конгломерат* у лексикографічній побудові УСЕ.

КОНГЛОМЕРАТ *І* уламкова осадова гірська порода, що складається зі зцементованої гальки; з різними домішками (гравій, пісок). *II* форма вел. підприємства з багатьма відділами, кожен з яких діє в різних галузях; постає або шляхом версифікації продукції, або фузії (злиття, об'єднання). В інших словниках:

знайдено 10 збігів

/Орфографічний словник української мови/

КОНГЛОМЕРАТ конгломера

КОНГЛОМЕРАТНИЙ конгломера

КОНГЛОМЕРАТОВИЙ конгломера

/Українсько-російський словник/

КОНГЛОМЕРАТ эк.; геол. конгломерат

КОНГЛОМЕРАТНИЙ геол. конгломератный

/Словник синонімів Караванського/ *КОНГЛЬОМЕРАТ* сов. *КОНГЛОМЕРАТ*, *СУМІШ*; П. збиранина, мішанина.

/Словник іношомовник слів/

конгломерат; ч. (лат., нагромаджений, ущільнений) **1.** Механічне, випадкове поєднання різнорідних предметів чи їхніх частин, понять, поглядів, міркувань тощо; безладний набір, скупчення, суміш. **2.** Одна з форм монополій, що їх створюють без будь-якої спільності вироблюваної продукції і технології. **3.** Осадочна гірська порода, що є зцементованою галькою з домішкою піску, гравію та валунів

КОНГЛОМЕРАЦІЯ конгломерація; ж. (лат., від збираю, нагромаджую) таке з'єднання окремих предметів в одне ціле, при якому вони зберігають свої риси й властивості.

/Економічна енциклопедія/

рос. конгломерат **1.** Механічне поєднання різних предметів, безладний набір і розміщення речей, суміш різних понять. **2.** В економіці — одна з форм багатогалузевого об'єднання підприємств і фірм різної виробничої орієнтації (не пов'язаних між собою технологічно) на умовах широкої автономії економічної діяльності і децентралізованого управління. У таке об'єднання можуть входити промислові підприємства, установи сфери послуг, фінансові інститути, об'єднані спільністю фінансового контролю. На відміну від трастів і синдикатів злиття тут підприємств і організацій відбувається за повної відсутності будь-якої виробничої, технологічної чи ринкової спільності і часто супроводжується поглинанням сильнішими компаніями слабших (за умови повної господарської та адміністративної самостійності останніх), що сприяє посиленню централізації економічної влади в руках фінансових груп.

КОНГЛОМЕРАТИВНЕ ЗЛИТТЯ рос. конгломеративное слияние злиття фірм різних галузей за умов, коли ці фірми не мають прямих технологічних і торгових зв'язків.

Таким чином, треба підкреслити, що тлумачення цього слова в Універсальному словнику-енциклопедії є різнобічним і включає повний лексикографічний портрет цієї лексичної одиниці з погляду орфографії, перекладу, синонімії та тлумачення у спеціальних словниках. Позначки, що визначають стильову забарвленість слова, відсутні.

У Вікісловнику дані лексичні одиниці є лише у списку, але їхнього тлумачення на сьогодні не надано.

4. Кількість значень у різних видах словників може бути різною. Лексична одиниця *ЛІТУВАТИ* у паперовому словнику має наступні 2 значення:

ЛІТУВАТИ, -ую, -уєш, **недок.** **1.** *перев. з обставиною місця. Проводити де-небудь літо; жити десь літом.* **2.** *гідр. Залишатися на літо без води (про штучні водойми).*

В електронному Словнику. net до перелічених двох значень додається ще й третє, і дефініція має наступний вигляд:

ЛІТУВАТИ, -ую, -уєш, **недок.** **1.** *перев. з обставиною місця. Проводити де-небудь літо; жити десь літом.* **2.** *гідр. Залишатися на літо без води (про штучні водойми).* **3.** *Проводити цензуру друкованого твору для отримання права на публікацію, видання літературного твору у часописах або окремою книжкою у Радянській Україні.*

Таким чином, можна зробити висновок, що стилістично забарвлена лексики є одним з критеріїв, які відрізняють традиційні, тобто видані на папері словники, від тих, які представлено в електронному вигляді, і оптимізація визначень такої лексики в електронній лексикографії є однією з перспектив наукового дослідження.

Література

1. [http// slovnyk. net c.](http://slovnyk.net)
2. [http// hohlopedia. org](http://hohlopedia.org)
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.

Синкевич Н. М. Сравнительный анализ толкования стилистически окрашенной лексики в электронном и бумажном словарях.

В данной статье речь идет об особенностях построения словарных дефиниций слов с определенной стилистической отнесенностью в Большом толковом словаре современного украинского языка и в электронном словаре.

Ключевые слова: лексика, стилистически окрашенная лексика, бумажный вариант, электронный словарь.

Sinkevitch N. Comparative analysis of stylistically marked vocabulary explanation in electronic and paper dictionaries.

The article deals with the peculiarities of lexicographic presentation of stylistically marked groups of vocabulary in Big Ukrainian Explanatory dictionary and in electronic Slovyk. net.

Key words: vocabulary, stylistically marked words, paper dictionary, electronic dictionary.

Статья поступила в редакцию 7 октября 2010 г.